

1. PERUSTIEDOT KOHTEESTA	
1.1. Maisema-alueen nimi	Ströomi
1.2. Maisema-alueen uusi nimi	Ströömin merireitti
1.3. Kunta	Kustavi
1.4. Pinta-ala	6660 ha
1.5. Aikaisemmat inventoinnit [tekijä, vuosi, arvo]	Varsinais-Suomen liitto, Matleena Muhonen ja Anni Järviotalo, Varsinais-Suomen Kulttuurimaisemaselvitys v.2008. Alue on maakunnallisesti arvokas.
1.6. Päiväysinventoijan nimi	Marie Nyman, Kirsti Virkki
1.7. Päiväysinventoinnin pvm	
1.8. Arkistointipaikka	
2. MAISEMAMAAKUNTA JA -SEUTU	
2.1. Maisemamaakunta ja -seutu [Mietintö 66/1992]	Lounismaa, Lounaisrannikon ja Saaristomeren seutu
2.2. Maisematyyppi [Maakunnallinen maisemaselvitys]	Saaristo; välisaaristo
2.3. Kuvailuteksti [Lyhyt kuvaus maisemamaakunnan ja -seudun tyypillisistä piirteistä]	Lounismaassa maasto on eteläisiltä osiltaan vaihtelevaa sekä murrellaaksojen ja ruhjeiden jaksottamaa. Pohjoisosissa maasto loivenee. Lounismaan monipuolisiin maisemiin lukeutuu rannikkoseutujen rikkonainen saaristo ja mantereella laajat, lukuisten jokien halkomat savikkoalueet. Alue on muinaista merenpohjaa ja alkoi nousta kuivaksi maaksi vasta atlanttisella kaudella, 7500-4500 vuotta sitten. Aluetta halkoo jokunen harjukso, jotka paikoitellen ovat myös maisemassa merkittäviä. Alueen kulttuuriperintö on vanhaa ja kehittyntä, sillä edullinen ilmasto, maaperä ja hyvät kulkuyhteydet ovat varhain tarjonneet mahdollisuudet pysyvälle ja tiiville asutukselle. Alueella on runsaasti muinaisjäänöksiä. Alueella on muuhun Suomeen verrattuna paljon kartanoita ja keskiaikaisia kirkkoja. Kartanoiden maille perustettiin varhaista teollisuutta, muun muassa myllyjä ja ruukkeja. Kartanomaiden ja perinteisten talonpoikaiskyläliepeille syntyi torppari- ja mäkitupa-asutusta. Tyypillisiä ovat kumpareille ja selänteiden reuna-alueille asettuvat ryhmä- ja rivikylät. Lounaisrannikon ja Saaristomeren seutua voi pitää luonnonoloiltaan ja kulttuuripiirteiltään ainutlaatuisena alueena. Alueen laajaa ja rikkonaista luonnetta kuvastavat laaja lainehtiva meri sekä siitä nousevat kallioluodot ja -saaret, joiden suhteesta muodostuu erilaisia vyöhykkeitä ulkomereltä rannikolle. Luonnonolot ovat monipuolisia ja vaihtelevat karuista saaristomännikoistä ja paljaista kalliosta luonnonoloiltaan edullisiin paikkoihin, savikoille ja kalkkipitoisille paikoille syntyneisiin lehtoihin ja muihin reheviin kasvillisuustyyppisiin. Kylät, jotka sijaitsevat suojaisissa painanteissa, ovat tiiviisti rakennettuja. Kalastus on perinteisesti ollut tärkein elinkeino.
3. LUONNON OMINAISPIIRTEET	
3.1. Maa- ja kallioperä	Ströömi on muodostunut kallioperän luoteis-kaakkoisuuntaiseen murrelinjaan. Kallioperä on rapakivigraniittia. Rannat ovat paikoin korkeita kalliocyrkänteitä, osin taas loivempia silokallioita. Rikkonaiset kallioselänteet luovat topografiasta vaihtelevan. Maaperä muodostuu vaihtelevista kalliopaljastumista, osin kalliota peittää alle metrin paksuinen moreenikerrostuma. Kalliopaljastumien väliin kapeisiin laaksoihin ja painaumiin on kertynyt pääosin hienojakoista savea, joissa sijaitsee alueen pellot ja niityt. Korkeita kalliomuodostumia ja siirtolohkareita on runsaasti. Pännäistenvuori (KAO020289) Kustavin rannalla on hyvin arvokas kallioluo.
3.2. Vesistöt ja ranta-alueet	Alue kuuluu Saaristomereen. Maisema-alue koostuu Kustavin maantereen ja edustan saarien välisestä kapeasta salmesta ja siihen liittyvistä ranta-alueista.
3.3. Luonnonhistorian erityispiirteet	Korkeita kalliomuodostumia ja siirtolohkareita on runsaasti. Siirtolohkare Vikatmaan eteläkärjessä on erityisen näkyvät Ströömin maisemassa.
3.4. Kasvillisuustyypit	Alue kuuluu eteläboreaaliseen vyöhykkeeseen.
3.5. Arvokkaat luontokohteet	Ströömi on osa Selkämeren kansallispuistoa. Ströömin maisema-alueella on neljä Natura-aluetta: Kustavin vuoret (FI0200114, suojeluperuste SCI), Katanpää (FI0200172, suojeluperuste SCI), Seksmiilarin saaristo (FI0200152, suojeluperuste SPA), sekä Langstedt (FI0200112, suojeluperuste SPA/SCI). Laupusensalmi kuuluu lintuviensuojeluohjelmaan ja Seksmiilarinsaaristo kuuluu rantojensuojeluohjelmaan. Yksitysten mailla olevia luonnonsuojelualueita ovat Laupusensalmen luonnonsuojelualue (YSA203284), Laupusensalmen luonnonsuojelualue 1 (YSA023402) sekä Jeremiaksen luolat (luonnonsuojelualue) (YSA023361). Korsniemen tervaleppäkorpi (LTA204076) on luontotyyppipäätöksellä suojeltu.
3.6. Eläimistö ja kasvilajisto	Maisema-alueella esiintyviä uhanalaisia lajeja ovat aarniluppo, isovesirikko, jauhoesikko, kuppirstojäkälä, kylämalva, norjanröyhelo, ojakurjenpolvi, piikkiluppo ja viitasammakko.
3.7. Ilmasto	
3.8. Maisemarakenne	

4. KULTTUURISET OMINAISPIIRTEET	
4.1. Arkeologinen kulttuuriperintö	<p>Alueella on Varsinais-Suomeen nähden suhteellisen vähän muinaisjäänköksiä. Yksittäisiä muinaisjäänköksiä alueella ovat Patavuori, varhaismetallikauteen ajoittuva hautakammio/hautaröykkiö, joka tosin on pahoin hajonnut, Pyhän Johanneksen historiallinen kirkonpaikka sekä Karpakanlahden ryssänuunit. Pyhän Johanneksen kappeli Vartsalassa on vanhin Kustavin kirkosta. Ensimmäinen maininta kirkosta on vuodelta 1554. Sillä on todennäköisesti edeltäjä kauempana rannasta eikä ole varmaa, oliko 1500-luvun kappeli sama rakennus, joka 1783 purettiin. Tällöin kappelissa oli veistoksia 1300-luvulta. Alueen ympärillä lautakatteen hirsiaita, jota edelleen pidetään kunnossa. Kirkon peruskivet ovat vielä näkyvillä.</p>
4.2. Maiseman kulttuurihistoria	<p>Kustaviin muodostui vakinaista asutusta viimeistään 1100-luvulla. Suurena postitienä tunnettu reitti oli ilmeisesti käytössä jo 1300-luvulta lähtien. Varhaisimmat kirjalliset tiedot myöhemmästä postitiestä ovat peräisin 1500-luvun alusta ja vuosisadan loppupuolella tie oli vilkkaassa sotilaskäytössä. Tiellä avautui Suomen ensimmäinen postilinja 1638. Talonpojat olivat velvoitetut postin kuljetukseen; Kustavissa Pohjois-Vartsalan ja Taivassalossa Sannaisten talonpojat. Kestikievarien tehtäväksi postinkuljetus siirrettiin 1845. Suuri postitie kulki Suomen puolella Kustavin Etelä-Vartsalan kylän satamasta kauniisti maastoon sovitettuna kohti Taivassalaa ja sieltä yhteensä 110 kilometrin matkan Turkuun Vehmaan, Mynämäen, Maskun ja Raision keskiaikaisten kirkkojen kautta. Etelä-Vartsalan Posti on ollut postitalona aina tien perustamisesta 1840-luvulle saakka. Strööm on tärkeä meriväylä, jona varrelle perustettiin luotsiasema. Kylien toiminta on läheisesti liittynyt Ströömiin. Taivassalon pitäjään kuuluneessa Lypertön kylässä oli 1560-luvulla neljä taloa. Postitie, lossityhteydet, Ströömin väylä ja luotsiasemat</p>
4.3. Maiseman kannalta merkittävät elinkeinot	<p>Kalastuksen ohella perinteisiä elinkeinoja on ollut muun muassa pienimuotoinen maanviljely, luotsitoiminta ja laivanrakennustoiminta. Kalastuksella on ollut ja on edelleen suuri merkitys elinkeinona ja Ströömin maisemassa monet kalankasvatusaltaat ovat maisemassa näkyviä merkkejä elinkeinon merkittävyydestä. Muita perinteisiä elinkeinoja korvaamaan on tullut turismi.</p>
4.4. Rakennettu ympäristö	<p>Vanhat kantatilat ovat edelleen maiseman hierarkkisia kohteita. Ströömin rannoilla on runsaasti kesämökkejä.</p>
4.4.1. Alueelle tyypillinen ja perinteinen asutustyyppi	<p>Asumukset ovat perinteisesti sijanneet saarten suojaisimmissa sisäosissa.</p>
4.4.2. Nykyisen asutuksen suhde muinaisjäänkösten sijaintiin	<p>Alueella on suhteellisen vähän muinaisjäänköksiä.</p>

4.4.3. Rakennetun ympäristön inventoinnit	<p>Kustavin kirkkoympäristö (RKY 2009), Lyyrtyrin kylä ja luotsiasema (RKY 2009), Katanpään linnake (RKY 2009), Suuri postitie (RKY 2009), Lyyrtyrin kulttuurimaisema (RKY 1993), Suuri postitie ja Etelä-Vartsalan kylä (RKY 1993), Kustavin kirko (RKY 1993). Kustavin kirko on 1700-luvulla rakennettu lounaismaalainen pitkäkirko, jonka läheisyydessä sijaitsee pappila sekä kirkon ja pappilan välillä kulkeva vanha maantie. Suuri postitie. Kustavin kirko on kirkkolailla suojeltu rakennus ja valtakunnallisesti arvokas. Kirkon ja tapulin ympärillä on vanha hautausmaa. Kirkon ja pappilan eteläpuolella on vanha viljelysaukea. Lyyrtyrin kylä ja sen alueelle 1800-luvun lopulla sijoitettu luotsiasema ovat merkittävää kokonaisuus. Merenrantaan sijoittunut valtakunnallisesti arvokas Sarvilinna (Villa Hornborg) on arkkitehti Lars Sonckin suunnittelema, edustava 1920-luvun alun huvila ja tärkeä maamerkki. Valtakunnallisesti arvokas Lypertön luotsiasema on maamme parhaiten säilyneitä esimerkkejä 1800-luvun lopun luotsiasemasta. Lyyrtyrin kyläasutus sijoittuu Ströömin varren saarille. Katanpään linnake on Venäjän Suomenlahdelle rakentaman Pietari Suuren merilinnoitusketjun pohjoisin osa. Suurilta osin hyvin säilyneet paristakymmentä sotilasarakennusta muodostavat Lyyrtyrin saaren Katanpään niemekkeelle yhtenäisen puurakennusten ympäristön. Saari on kivivallin suojaama ja kivivallien sisäpuolella on kivetty tie. Alueella on kaksi betonoitua tykkipatteria bunkkereineen ja niille johtava mukulakivetty luonnonkivin pengerrytetyt tykkikitiet. Keskiajalla kehittynyt Suuri postitie avattiin 1630-luvulla Suomen ensimmäisenä postitienä Tukholmasta Turkuun. Reitti kulkee alueella Etelä-Vartsalan kylän satamasta Kustavin kirkon ja pappilan välistä kauniisti maastoon sovitettuna kohti Taivassaloo. Postitie on säilynyt hyvin Kustavin Etelä-Vartsalassa, jonka Posti on ollut postitalona aina tien perustamisesta 1840-luvulle saakka. <i>Meriväylien rakennusperintö (Harri Nyman, Museovirasto 2009): 72 Lypertö, 73 Laupunen.</i> Lypertön valkoinen luotsivartiotupa tähystystoneineen edustaa tyypillistä 1800-luvun rakennustapaa. Vartiotupa sijaitsee maisemallisesti merkittävällä paikalla ja on keskeinen osa Strööminkin kulttuuriympäristöä. Laupusten luotsiasema (Heponiemi) sijaitsee Ströömin eteläpäässä ja korvasi Lypertön luotsivartiotuvan vuonna 1958. Luotsiasema on keskeinen maisemaelementti.</p> <p>Alueella on paljon seudullisesti ja paikallisesti arvokkaita rakennuksia. Kivimaassa, etenkin Kustavin kirkon lähiympäristössä, on paljon seudullisesti arvokasta rakennuskantaa; Rauhala (Fredsbo) (mäkitupa 1800-luvulta), Hellevaara (Simola) (kantatalo, päärakennus 1800-luvulta), Meijeri (meijerirakennus 1939), Lintukloto (1/2) (huvilarakennus 1921, Volter ja Hilja Kilvelle), Kallioniemi 1/2 (huvila 1881-1882), Kotikallio 1/2 (huvilarakennus 1905), Kesäkot (huvila 1921-1922, Otto Wartiovaaran suunnittelema), Nissilä 1/4 (kantatalo, ent. postikuljelu- ja majatalo 1860-luvulta), Linden I, II (asuinrakennus 1880-1890-luvulta, jossa on toiminut posti), sekä Pietilä (Pappila) 1/2 (kantatalo ja pappila 1881-1882). Etelä-Vartsalassa suurin osa seudullisesti arvokkaista rakennuskannasta ovat kantataloja vanhalla paikalla Suuren postitien varrella (1800-luvulta: Ahjola, Kestikievari, Posti, Sipilä), näiden lisäksi alueella on myös Rackvilla (huvilarakennus 1927). Myös Pohjois-Vartsalassa 1800-luvun rakennukset ovat kantataloja: Anttila (ent. Antois, Antti), Likitalo 1/2 sekä Lukkari. Lyyrtyrin kylässä: Alastalo 1/3 (kantatalo ja kruununtalo 1500-l., päärakennus 1810-1835) sekä useita luotsiyhdyskuntaan kuuluneita 1800-luvun rakennuksia. Muita seudullisesti arvokkaita rakennuksia: Viherlahden Vanhaniemi (Kustavin hyörysaha, siirretty Kevon kylästä 1923, palannut ja rakennettu uudelleen 1926-1929), Viherlahden Ääritalo 1/2</p>
	<p>Lukkari. Lyyrtyrin kylässä; Alastalo 1/3 (kantatalo ja kruununtalo 1500-l., päärakennus 1810-1835) sekä useita luotsiyhdyskuntaan kuuluneita 1800-luvun rakennuksia. Muita seudullisesti arvokkaita rakennuksia: Viherlahden Vanhaniemi (Kustavin hyörysaha, siirretty Kevon kylästä 1923, palannut ja rakennettu uudelleen 1926-1929), Viherlahden Ääritalo 1/2 (kantatalo, päärakennus 1700/1846), Kevon Ahtola (asuinrakennus 1916-1917), Koelsuun Länsitalo (Lännentalo, Västergård) (asuinrakennus 1800-luvulta, toinen 1900-luvun alku), Laupusen Laupunen (kantatalo, asuinrakennus 1918-1919), Friisilän Korpela 1/3 (asuinrakennus 1903-1905), Friisilän Friisilä 1/3 (päärakennus 1800-luvulta), Länsikylän Länsikylä/Alastalo 1/4 (kantatalo ja rustholli 1650-luvulta, päärakennus 1860-l.). Myös paikallisesti arvokkaita on paljon, etenkin 1800-1900-luvun alun asuinrakennuksia ja liiketiloja mm. Kivimaassa, Pohjois-Vartsalassa, Lyyrtyrissä, Koelsuussa, Friisilässä, Viherlahdessa, Anavaisissa ja Laupusessa. Paikallisesti arvokkaista Meriväylän rakennusperintö-selvityksessä mainittu Laupusen Heponiemi (luotsiasema) maisemallisesti erityisen merkittävä.</p>
4.4.4. Muita maiseman kannalta merkittäviä rakennuksia ja rakenteita	
4.5. Perinnemaisemat	Koelsuun rantaniitty (arvo M-, kaksi osa-alueita), Kappelinrannan keto (arvo P+), Kestikievarin niitty (arvo P)
4.6. Identiteettitekijät, symbolitekijät	Ströömillä on ollut suuri merkitys merenkululle. Useat Ströömin alueen paikat liittyvät kirjailija Volter Kilven tuotantoon (Lyyrtyrin Alastalo, Kustavin kirko).
4.7. Matkailu- ja virkistyskäyttö	Alue on osa Selkämeren kansallispuistoa. Maisema-alueella kulkevat osiot Saariston rengastiestä ja Suuresta postitiestä ovat matkailuteitä/reittejä. Katanpään linnoitus, Sarvilinna ympäristöineen ja kirkonkylän ympäristö ovat kiinnostavia matkailukohteita, jotka ovat erityisesti veneilijöiden suosiossa. Jeremian luolat on Kustavissa sijaitseva luonnonmuodostuma ja nähtävyys.
4.8. Kuvailu, kulttuuripiirteet	Ströömi on ollut tunnettu laivaväylä ainakin jo 1200-luvulta saakka ja väylän ympärille on syntynyt monimuotoinen ja rikas kulttuurihistoria. Kylien toiminta on läheisesti liittynyt Ströömiin ja sen antamiin mahdollisuuksiin kalastuksen ja merenkulun parissa. Perinteisesti asumukset ovat sijanneet saarten suojaisimmissa sisäosissa. Vratsalan kaksoiskylä oli muinaisen merenkulun solmukohta suojaus- ja kappeleineen. Kustavin kirkonkylä sijoittui kapean salmen ja rikkonaisten selänteiden solmukohtaan.
5. MAISEMAKUVA	

	Ströömin maisemallinen arvo perustuu murroslinjan luomaan hienoon ja selkeästi rajattuun maisematilaan. Maisematilasta rikkaan ja vaihtelevan tekevät useat lahdenpoukamet ja salmet. Ströömin pohjoisosa on maisemallisesti vaihtelevampi ja herkempi kuin eteläosa.
6. RAJAUS	
	Maisema-alue on rajattu Varsinais-Suomen kulttuurimaisemaselvityksessä vuonna 2008. Päivitysinventointityön yhteydessä maisema-aleen rajaukseen tehtiin tarkennuksia alueen kaakkoispäässä, rajaten pois Koilan ja Parattulan kylien alueita, jotka arvokkaasta rakennuskannasta huolimatta, eivät maisemallisesti olleet kovin edustavia alueita eivätkä hahmottuneet meriväylälle. Maisema-alue-ajaukseen tehtiin hienoisia laajennuksia Vikatmaan pohjois- ja eteläpäässä, Pleikiläntieltä avautuvien edustavien näkymien vuoksi.
7. KUVAILUTEKSTI	
8. ARVIOINTI	
8.1. Arvoluokka	Maakunnallinen
8.2. Arviointiteksti	Ströömin maisemallinen arvo perustuu murroslinjan luomaan hienoon ja selkeästi rajautuvaan maisematilaan sekä vanhaan ja monipuoliseen asutus- ja kulttuurihistoriaan.
9. LIITTEET	
9.1. Karttaliitteet	
9.2. Valokuvat	<p>Ströömi; 28082013 Marie Nyman; SAM_4466; Kustavi; Mökki Ströömin rannalla</p> <p>Ströömi; 28082013 Marie Nyman; P1110424; Kustavi; Kävelysilta saareen</p> <p>Ströömi; 28082013 Kirsti Virkki; WP_20130828_008; Kustavi; Heponiemen luotsiasema on maisemallisesti merkittävä rakennus Ströömin rannalla</p> <p>Ströömi; 28082013 Marie Nyman; SAM_4452; Kustavi; Laupusen kantatalon rakennuksia</p> <p>Ströömi; 28082013 Kirsti Virkki; P1110399; Kustavi; Kustavin kirkko</p> <p>Ströömi; 28082013 Kirsti Virkki; P1110404; Kustavi; Näkymä hautausmaalta Hummentaalinpellolle</p> <p>Ströömi; 28082013 Kirsti Virkki; P1110444; Kustavi; Näkymä Ströömille Pleikiläntieltä</p> <p>Ströömi; 28082013 Marie Nyman; SAM_4459; Kustavi; Lauttapaikka Kustavissa</p> <p>Ströömi; 28082013 Kirsti Virkki; P1110420; Kustavi; Ströömi ja lokki</p> <p>Ströömi; 17072012 Kirsti Virkki; katanpää4; Kustavi; Katanpään linnakkeen puinen vesitorni</p> <p>Ströömi; 17072012 Kirsti Virkki; P1090643; Kustavi; Lars Sonckin suunnitelma Hornborgin huvila on Lyyrtyin salmen ja Seksmillarin tärkeä maamerkki</p> <p>Ströömi; 2072008 Anni Järvitalo; IMG_1804; Kustavi; Maisemallisesti merkittävä Lyyrtyin vaalea luotsivartiotupa on keskeinen osa Ströömin kulttuuriympäristöä</p> <p>Ströömi; 2072008 Anni Järvitalo; IMG_1764; Kustavi; Paikalle siiretty Kustavin höyrysaha</p> <p>Ströömi; 2082008 Anni Järvitalo; IMG_1807; Kustavi; Näkymä Ströömin väylälle</p> <p>Ströömi; 17072012 Kirsti Virkki; katanpää3; Kustavi; Katanpään mukulakivistä rakennettu tykkitie on historiallisen ajan kiinteä muinaisjäännös</p>
	Valokuvat_Ströömi.xlsx